

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

24/30

Noordoost- polder

Een landelijk gebied
van nationaal belang

E-4667

Ir. H. Wortman, directeur-generaal van de Dienst der Zuiderzeewerken, toont een voorlopig ontwerp van de afsluiting en gedeeltelijke droogmaking (1920).

Zeer kenmerkend voor de Noordoostpolder zijn de uit geprefabriceerde elementen samengestelde, schokbetonnen schuren. De binnenprofielen zijn naar buiten gericht voor een plastisch effect.

Wederopbouwperiode

Wie de kaart van Nederland van eind jaren dertig vergelijkt met die van eind jaren zestig ziet grote veranderingen. Het aanzicht en de inrichting van steden, dorpen en landelijke gebieden zijn ingrijpend veranderd. De Tweede Wereldoorlog richtte zware verwoestingen aan. De gebouwen en infrastructuur in honderden dorpen en steden lagen in puin of raakten zwaar beschadigd. Al tijdens de oorlog begon een centraal geleide rijksdienst met het herstel van de oorlogsschade en de wederopbouw. Dit was niet de enige ruimtelijke opgave waar de overheid voor stond tijdens de wederopbouwperiode. Voor de oorlog leefden al andere grote wensen die nog niet vervuld waren zoals de uitbreiding en vernieuwing van steden en de modernisering van het platteland.

De wederopbouw was ook een periode van optimisme en modernisering. Nieuwe materialen en verkavelingspatronen deden hun intrede, evenals een nieuwe wijkopbouw met veel groen. Het motto van de stad werd licht, lucht en ruimte. Daarnaast kwamen er steeds meer auto's waar rekening mee gehouden moest worden in de plannen.

Selectie van 30 wederopbouwgebieden

De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed heeft dertig wederopbouwgebieden geselecteerd uit de periode tussen 1940 en 1965. In deze periode is een groot deel van Nederland opnieuw ingericht. Dat gebeurde op een totaal andere manier dan vóór de oorlog. De geselecteerde gebieden geven met elkaar een goed beeld van hoe er gedacht, gebouwd en ingericht werd. De gebieden worden beschouwd als toonbeelden van de wederopbouwperiode. Ze onderscheiden zich nationaal of zelfs internationaal, bijvoorbeeld vanwege de kwaliteit van de architectuur of als bijzonder voorbeeld van stedenbouw of landschapsinrichting. De Rijksdienst heeft de gebieden in drie gebiedstypen ingedeeld: de wederopbouwkeren (de herstelde oorlogsschade), de naoorlogse woonwijken (de planmatige, stedelijke uitbreidingswijken) en de landelijke gebieden (agrarische ruilverkavelings- en landinrichtingsgebieden).

De rol van het Rijk en de gemeenten

De selectie als één van de 30 wederopbouwgebieden zorgt in de eerste plaats vooral voor meer aandacht en waardering. Het Rijk heeft ervoor gekozen deze gebieden niet als rijksbeschermd gezichten aan te wijzen. De uitdaging voor de gemeente en haar bewoners is om een manier te vinden waarop nieuwe ontwikkelingen en behoud van het karakter van het gebied samen kunnen gaan.

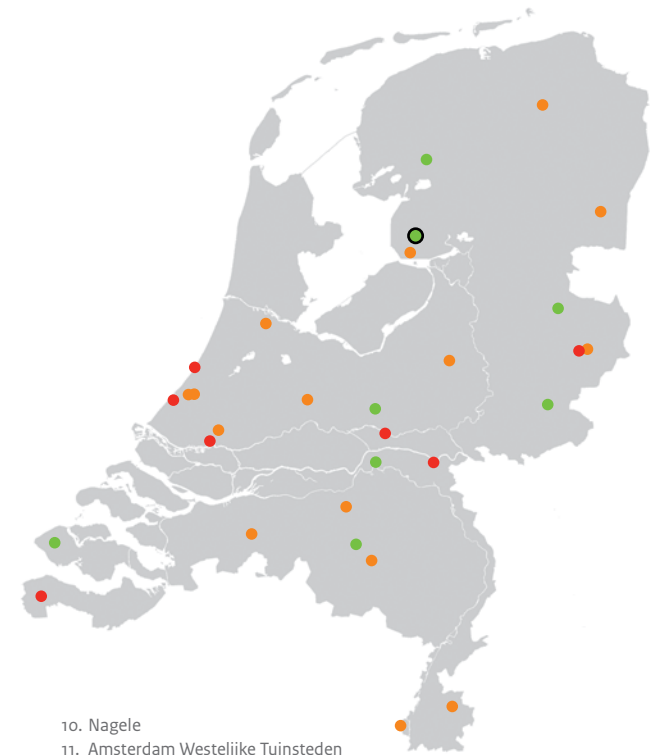
Wederopbouw is één van de vijf prioriteiten uit de rijksnota Visie erfgoed en ruimte. Kiezen voor karakter (VER). Deze nota beschrijft hoe het Rijk een rol ziet voor het cultureel erfgoed in de ruimtelijke ordening. Ook wordt geschetst op welke manier publieke en private partijen rondom cultureel erfgoed en ruimtelijke ordening zouden moeten samenwerken. Het Rijk wil stimuleren dat de bijzondere eigenschappen, de kwaliteiten van de wederopbouwgebieden, ook in de toekomst herkenbaar aanwezig blijven. Om dat te bereiken wil het Rijk (bestuurlijke) afspraken maken met de betrokken gemeenten.

Landelijke gebieden

Na de oorlog veranderden de landelijke gebieden sterk van karakter. Verschillende ontwikkelingen speelden daarbij een rol. Schade als gevolg van de oorlog en de Watersnoodramp van 1953 werd hersteld. Tegelijkertijd leidde grootschalige ruilverkaveling tot herinrichting van honderdduizenden hectares cultuurgrond. Ook ging Nederland door met inrichting van nieuw land en ontginning. De Noordoostpolder is een bijzondere inpoldering. Het landbouwareaal van Nederland werd vergroot, daarom moest tegelijkertijd een nieuwe samenleving ingericht worden.

30 wederopbouwgebieden

- Wederopbouwkeren
- Naoorlogse woonwijken
- Landelijke gebieden
- Noordoostpolder

Wederopbouwkeren

01. Hengelo binnenstad
02. Katwijk aan Zee Boulevardzone
03. Den Haag Atlantikwallzone Kijkduin-Zorgvliet
04. Rhenen binnenstad
05. Rotterdam oostelijke binnenstad
06. Nijmegen binnenstad
07. Oostburg

Naoorlogse woonwijken

08. Groningen De Wijert-Noord
09. Emmen Emmermeer, Angelslo en Emmerhout

10. Nagele

11. Amsterdam Westelijke Tuinsteden
12. Hengelo Klein Driene I en II
13. Apeldoorn Kerschoten
14. Den Haag Mariahoeve
15. Leidschendam-Voorburg De Heuvel Prinsenhof
16. Utrecht De Halve Maan
17. Rotterdam Ommoord
18. Den Bosch Plan Zuid/De Pettelaar
19. Breda De Heuvel
20. Eindhoven 't Hool
21. Heerlen Vrieheide
22. Maastricht De Pottenberg

Landelijke gebieden

23. Skarsterlân Haskerveenpolder
24. Noordoostpolder
25. Vriezenveen
26. Berkelland Beltrum I
27. De Groep en omgeving
28. Maas en Waal-West
29. Veere Walcheren
30. Bostel en Best De Scheeken

Atlas van de wederopbouw in Nederland

De atlas biedt een overzicht van de 30 geselecteerde wederopbouwgebieden en vertelt het verhaal van de ruimtelijke ordening in Nederland aan de hand van een aantal essays.

ISBN 978-94-6208-092-8

De Noordoostpolder is één van de dertig door het Rijk geselecteerde naoorlogse gebieden met een bijzondere cultuurhistorische betekenis. De gebieden tonen samen het tijdperk van de wederopbouw.

Voor meer informatie:

www.vvvnoordoostpolder.nl
www.canonnoordoostpolder.nl
www.noordoostpolder.nl
www.ansichtkaartenvandezeebodem.nl
www.emmeloord.info

De brochure: *Nagele; een wederopbouwgebied van nationaal belang*

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE)

De RCE ondersteunt gemeenten bij het opstellen en uitvoeren van plannen die het karakter van de wederopbouwgebieden voor de toekomst behouden. De RCE vindt het belangrijk dat specifieke kennis over de wederopbouwperiode ontwikkeld wordt en beschikbaar komt. Het kennisplatform wederopbouwgebieden vervult hierin een centrale rol.

Zie ook: www.cultureelerfgoed.nl/dossiers/wederopbouw

Noordoostpolder

Na de Wieringermeer was de Noordoostpolder het tweede immense project in de Zuiderzee (nu IJsselmeer) na de afsluiting door de Afsluitdijk. Het was met recht pionierswerk.

De eerste serieuze plannen voor gedeeltelijke inpoldering van de Zuiderzee en een oeververbinding tussen Noord-Holland en Friesland ontstonden al in het midden van de negentiende eeuw, toen stoombemaling eenmaal betrouwbaar genoeg was. Uitbreiding van landbouwgrond was het voornaamste doel van de winning van het nieuwe land.

Na de presentatie van het ontwerp voor de Noordoostpolder in 1932 begonnen de voorbereidende werkzaamheden in 1936. Midden in de Tweede Wereldoorlog, in 1942, viel de polder droog, na de sluiting van de dijkkring in 1940 en het aansluitend inzetten van drie gemalen.

Inrichting gepland, bewoners geselecteerd

Kenmerkend voor de totstandkoming van de Noordoostpolder is de centrale regie, later nooit meer in die mate voorgekomen in Nederland. De Noordoostpolder is helemaal op de tekentafel bedacht: van de landinrichting tot de bebouwing. Hoewel de eerste gebouwen al tijdens de bezettingsjaren verrezen, is de definitieve planuitwerking van de polder naoorlogs. Daar kwamen meerdere disciplines aan te pas. Stedenbouwkundigen als C. Pouderoyen, M.J. Granpré Molière, Th. Verlaan en P. Verhagen werden ingeschakeld voor de ruimtelijke inrichting en verkaveling. Staatsbosheer maakte een beplantingsplan. De nieuwe aspirant-boeren werden niet alleen geselecteerd op basis van hun (agrarische) vaardigheden, maar ook op religie, netheid en maatschappelijke betrokkenheid.

Emmeloord, de centrale kern van de Noordoostpolder wordt omringd door tien kleinere dorpen, verbonden door een ringweg. Ze zijn met beplanting afgeschermd van het open polderlandschap. De plattegronden van de nieuwe dorpen zijn sterk bepaald door de structuur van de wegen, vaarten, kanalen en sloten. De bebouwing in de meeste dorpen past binnen de Delftse School, een behoudende architectuurstroming. Alleen het dorp Nagele vormt hierop een uitzondering. Hier heeft juist het 'Nieuwe Bouwen' de ruimte gekregen.

Verskillende typen boerderijen

De boerderijen in het buitengebied liggen vaak solitair, maar ook in clusters bij elkaar en de erven hebben een groensingel. Er zijn 1800 boerderijen gebouwd, verdeeld over vier typen: de ontginningsboerderijen van het type 'Wieringermeer', montageboerderijen, langgevelboerderijen (in de volksmond ook wel Zeeuwse boerderijen genoemd) en circa 20 overgebleven 'hybride boerderijen' met gemetselde schuren. Veel bedrijven zijn voorzien van een schokbetonschuur, die speciaal voor de Noordoostpolder werd ontworpen.

- 1 Een typische polderweg, met snelgroeiende populieren als windvangers
- 2 Tulpenveld in Emmeloord, met de Poldertoren aan de horizon
- 3 Postkantoor en Rooms-katholieke Kerk in traditionele architectuur te Emmeloord
- 4 Cultuurtechnische werken in de Noordoostpolder

- 5 Boerderij aan de Oosterringweg
- 6 Kamp Marknesse, op de voorgrond kampbeheerder Lokken met zijn vrouw
- 7 Schaalmodellen van waterwerken in het Waterloopbos, Marknesse
- 8 De boerderijen langs de wegen hebben een groene erfsingel

Colofon

Tekst Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed / **Ontwerp** en-publique.nl / **Kaarten** Must / **Foto cover** Rijkswaterstaat Landbouwmecanisatie was één van de nevenontwikkelingen van schaalvergroting. Hier is te zien hoe suikerbieten werden gezaaid.

